

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKÇEMİZ

Okt. Mustafa Yılmaz

Dil, canlılar arasında iletişimi sağlayan seslerden örülü gizli bir anlaşma sistemidir. İnsanların kullandığı ilk dilin ne zaman, ne şekilde ortaya çıktığı ve bu ilk dilin bugün yeryüzünde kullanılan dillerden hangisi olduğu şu ana kadar öğrenilememiştir. Günümüzdeki dillerin bir ana kaynaktan mı yoksa farklı diller şeklinde mi ortaya çıktığı hâlâ aydınlatılabilmemiş değildir.

Türkçe köken bakımından Altay Dil Ailesinde, yapı bakımındansa Eklemeli Diller Grubunda yer almaktadır. Türkçenin Sümerce ile ilişkisi Prof. Dr. Talat Tekin ve Doç. Dr. Mehmet Ölmez tarafından Türkçeden Sümerceye geçmiş kelimeler dolayısıyla ileri sürülmüştür. Ayrıca Ahmet B. Ercilasun da Türkçeyle Sümercenin akraba olduğunu ifade etmiştir. (Türk Dili Tarihi, Akçağ Yay.)

Büyük Hun İmparatorluğu Döneminde İ. Ö. 1022' yılında meydana gelen bir olay sebebiyle Türkçenin yazıya geçmiş ilk sözcüğü, Çin kaynaklarında, Hirth isimli bilgine göre, "king-lak" ; Kaşgarlı'nın sözlüğünde ise "kingrak"tır .Anlamı ise Hunların tören kılıcıdır. Bu sözcük bugün Yeni Uygurcada "kingrak"tır ve anlamı kasap bıçağı, satırdır (Tekin, Talat, Ölmez Mehmet (1999), Türk Dilleri, İstanbul, Simurg Yayınları.

Türkçe bugün kuşbakışı olarak kuzeyden güneye 3000, doğudan batıya yaklaşık 7000 km; başka bir ifadeyle Türkçenin konuşulduğu alan yaklaşık 20 milyon km karedir. Türkçemiz 200 milyon civarında kişi tarafından konuşulan bir dil, 1980'li yıllarda UNESCO'nun açıkladığı araştırma raporu sonucuna göre dünyada en çok konuşulan ulusal diller içerisinde 5., anadiller içerisindeyse 3. sırada yer alan ve. günümüzde yirmi kadar çağdaş lehçesi bulunan büyük bir dildir.

Türkçenin ele geçmiş ilk yazılı metni Güney. Moğolistan'da 726,732 ve 735 yıllarında üç dikili taş üzerindeki yazılardan ibaret olan Orhun Âbideleri'dir.

Buradaki dil oldukça sadedir. Birkaç sözcük dışında hiç alıntı sözcük yoktur. Ama Uygurlar Döneminde Budizm ve Manihaizm Çince'den, Karahanlılar Döneminde İslam dinin etkisiyle Arapça ve Farsçadan kelimeler dilimize girmeye başlamıştır. Kaşgarlı Mahmut daha bu dönemde Türklerin Arapçaya olan ilgisini görmüş ve Araplara

Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin Arapçadan üstünlüğünü savunmak için 1077 yılında Divanü Lûgati't-Türk isimli eserini yazmıştır.

1071'den itibaren Anadolu'yu Türk yurdu yapan Türkler Selçuklu ve Anadolu Selçukluları Döneminde dillerinde sadece Arapça ve Farsça sözcükleri kullanmamışlar, bu dillerin kurallarını da Türkçeye sokmuşlar hatta işi daha da ileri götürüp resmî dil ve sanat dili olarak Arapça ve Farsçayı kullanmışlardır. Karamanoğlu Mehmet Bey dildeki bu kötü gidişi görerek meşhur fermanını yayımlamıştır: "Bugünden sonra divanda, dergâhta, bârgâhta, mecliste, meydanda Türkçeden başka dil konuşulmaya." diye. 14. yüzyılda Âşık Paşa Türkçeye ilgisizliği şu mısralarla ifade etmiştir:

Türk diline kimesne bakmaz idi
Türlere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi
İnce yolu ol menzilleri.

Bu dörtlükle Türklerin daha 14. yüzyılın sonlarında birbirlerini sevmedikleri ve kendi dillerine itibar etmedikleri, Türkçenin inceliğinden ve de güzelliğinden habersiz oldukları ifade edilmiştir. Türkçedeki kötü gidişe çözüm Kaşgarlı ile ilmî şekilde başlayıp Karamanoğlu Mehmet Bey'le resmî, Âşık Paşa'yla hissî yollarla sürmüş; Osmanlı Türkçesi Devresindeki Türkçenin sanat dili olma açısından zirveye çıktığı ama Arapça ve Farsça sözcüklerle ek ve tamlamaların da Türkçeye gereksiz yere sokulmasıyla dilde kirlenme meydana gelmiş, Namık Kemal'n çırpınışı çözüm getirememiş ama bu çırpınışlar 1911 yılında Ziya Gökalp ve arkadaşlarına şevk vermiş; Genç Kalemler isimli dergide Yeni Lisan Hareketi adında bir bildirgeyle konuşma diliyle yazı dili arasındaki farklılığı ortadan kaldırma, Türkçeyi sorunlarından arındırma çalışmalarıyla devam etmiş ve 1932'de Atatürk tarafından Türk Dil Kurumunun kuruluşundan günümüze kadar dilimizin sorunları çözülemeden gelinmiştir.

"Öyle istiyorum ki Türk dili bütün yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve yazı yazarlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel, ahenkli dilimizi kullansınlar." M. Kemal Atatürk

TÜRKÇENİN GÜNCEL SORUNLARI . 1) Türkçenin Bilim Dili Olmadığı Görüşü: "Bilim dili bütün bilim dallarının araştırılmasında, eğitim ve öğretiminde kullanılabilen bunun için gerekli terimlere ve zengin kelime kadrosuna sahip olan dildir." (Üstüner, Ahat (2002), "Cumhuriyet Dönemi" , Türkler Ansiklopedisi, C. 17, Ankara, Yeni Türkiye Yay.) "Bilim anlayışının, bilim eğitiminin ve bilim etiğinin, ona bağlı olarak bilim üretiminin ve bilim etiğinin olduğu her toplumun dili bilim dilidir, bilim ve teknoloji o toplunda üretilmemiş olsa dahi.. "(Ergenç, İclâl, AÜ , DTCF Dilbilim Böl. Başk. [www.turkischweb.com]). Bilim diliyle ilgili yukarıdaki iki tanımda da görüldüğü gibi Türkçenin bilim dili olma konusunda şu bilim dili sayılan dillerden hiçbir eksiği yok, aksine fazlası bile vardır. İngilizce, Almanca ve Fransızca bir eser bugün Türkçeye çevrilebiliyor veya Türkçe bir eser bu dillere çevrilebiliyorsa Türkçe en az bu diller kadar bilim dilidir.

Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu 27.09.2001 tarihinde TDK'nin kuruluşunun 67. yıldönümü ve Dil Bayramı münasebetiyle yaptığı konuşmada adeta dudak uçuklatan şu cümleleri kullanmıştır: "YÖK , Türk dilini bilimsel dil ilan etmemiştir! Edebiyatında ihtişama yükselmiş bir dilin bilimde çaresiz kalacağını iddia etmek, abesle iştiğal etmekten başka bir şey değildir." Türkiye'de bilimin merkezinde bulunan başka bir kurumun, TÜBİTAK'ın, bir arkadaşın makalesini sırf Türkçe olduğu için yayımlamadığını, makale İngilizceye çevrildikten sonra TÜBİTAK'ın dergisinde lütfen yayımlandığını ifade etmeliyim. Bunun başka bir ifadesi TÜBİTAK'ın da Türkçeyi bilim dili saymamasıdır. Türkiye'de bilimin en yukarısında bulunan iki kurumun Türkçeyi hor görmesi hoş karşılanabilecek bir davranış olmasa gerektir. Üniversitelerimizdeki öğrencilerimizin ve akademisyenlerimizin büyük bir bölümü, istisnalar kaideyi bozamaz, Türkçenin bilim dili olmadığını savunmaktadırlar. Halbuki yetersizliğin dilimizde değil, dilimizi kullananlarda olduğunu dahi görememekteler. Günlerce İngilizce sözlük okuyan, İngilizce dil bilgisi kurallarını otobüsle evinden işine gelirken ve işinden evine giderken dahi öğrenmeye çalışan bir akademisyen, acaba aynı şekilde Türkçe öğrenmeye çalışmış mıdır? Masasında hiç Türkçe sözlük ve yazım kılavuzu buldurmuş mudur? En son ne zaman bir kitap okumuştur, sormak gerekir. il-köğ-re-tim, ba-şöğ-ret-men, Ka-ra-os-ma-noğ-lu sözcüklerinin bu şekilde hecelerine ayrıldığını üniversite

öğrencisi ve hocasının kaçınılmaz olarak sormak gerekir. Ben, Eğitim Fakültesi öğrencilerine sordum ve sonuç İngilizce Öğretmenliği Bölümünde dahi % 10'dan düşüktür. Buradan çıkan sonuca göre yetersizliğin Türkçeden değil, Türkçeyi kullananlardan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Türkçeyi bilim dili saymayanlara şunu sorabiliriz: Yetersizlik dilden mi kaynaklanıyor yoksa sizden mi? Siz neyi ifade etmek istediniz de Türkçe size yetersiz geldi? Geçerli bir savunma yapamayacaklarından emin olabilirsiniz.

2)Az Sözlük Hayatı Sürdürme:Bugün üniversite mezunları dahi günlük yaşamlarını en çok 300-500 sözcükle sürdürmektedirler. Halbuki TDK tarafından 1998 yılında yayımlanmış iki cilt Türkçe sözlükteki sözcük sayısı 75.000'dir. Bu rakam şu an Kurumun sanal sözlüğünde 110.000'in üzerindedir. TDK'nin dokuz ay süresince üç büyük ulusal kanalda yaptığı araştırmada kullanılan sözcük sayısı 4000 'i geçmemiştir. Bu sayının da % 49'u, 100 aynı sözcüğün tekrarı mahiyetinde kalmıştır.En çok satan bir kitabın üç sayfasında bir sözcüğün yaklaşık elli kez tekrarlandığı görülmüştür (Coşar, Asiye (2002),"Cumhuriyet Dönemi Dil Hareketleri ve Dil Tartışmaları", Türkler Ans., Yeni Türkiye Yay.). Kanal D'deki Ağa dizisinde Levent Kırca bir barmene: Selâmünaleyküm diyor ve barmen anlıyorum şeklinde karşılık veriyor. Eşimle bu durum karşısında ekranın âdeta donduk kaldık. Fazla söze ne hâcet, her şey ortada.

3)Kitap Okuma ve Sözlük Kullanma Alışkanlığının Henüz Kazanılmamış Olması: MEB dil bilincini ve Türkçe duyarlılığını kazandırma işini, ilköğretimden itibaren, bilişim teknolojilerinden de yararlanarak sağlamalıdır. Bugün üniversite öğrencileri, mezunları, hatta edebiyat öğretmenlerinin bir kısmı bile hakem sözcüğünü hâkem,fakir'i fâkü, rakip'i râkip şeklinde ilk heceleri uzun ünlüyle yanlış olarak telaffuz etmektedirler. TDK'nin hazırladığı sözlük ve imlâ kılavuzundan ne öğrencilerin ne de öğretmenlerin haberi var. Bir dili öğrenmenin en geçerli yolu o dille yazılmış eserleri okumak,o dille düşünmek, o dille konuşmak ve o dille yazmaktır. Öğrenilmiş kuru kurullarla hiçbir dil öğrenilemez.

4)Türkçeyi Yabancı Dillerin Etkilemesi: I. Dünya Savaşı sonrasında Amerikan ve İngiliz kültürleri dünyadaki diğer kültürleri dolayısıyla diğer dilleri baskı altına almıştır. 1950'lerde Türkiye'de İngilizceyle öğretim, bu baskının sonucudur. Fransızlar dillerini İngilizcenin olumsuz tesirinden korumak için meclislerinden yasa bile çıkarmışlardır. Ülkemizde yabancı dil öğretme fikri, zamanla yerini yabancı dille öğretmeye bırakmıştır. Üniversitelerimizde bilimsel çalışma yaparak terfi edecekler önce İngilizceden terfi etmek zorundadırlar. Eğer bu yabancı dilden (ÜDS) size tanınan sürede istenen puanı alamazsanız gözünün yaşına bakılmadan kapının önüne konulursunuz. Yani bilimin önüne yabancı dil duvarı örülmüştür .Akademisyen olarak bilim üretmek isteyen kişi öncelikle bu yabancı dil duvar engelini aşmak zorundadır. Mesela ben on bir yıldır doktora yapabilmek hayaliyle yaşamaktayım. Tek kusurum, bana zamanında öğretilmemiş bir dilden istenen puanı alamamış olmamdır. Keşke devlet okullarında bir yabancı dil değil, beş dil öğretilbilse. Ancak, kendi dilini dahi okullarında öğretilmemiş bir millet olarak bunun imkânsız olduğunu söyleyebiliriz. Üniversitelerimizde yabancı dil yeterliğinden önce Türkçe yeterliği aranmalıdır. Zaten kendi dilini öğrenememiş birinin yabancı dili öğrenmesi de mümkün değildir. Üniversitelerimizde Türkçe yeterlik şart değil. Çünkü nasıl olsa Türkçeyle bilim yapılamaz!

5)Özenti:Bu konu Türkçenin yeni bir sorunu değil,Türkçe bunu daha önce Selçuklu ve Osmanlılar Döneminde de yaşamıştır. Dilimizde güneş ve ay varken Arapça ve Farsçadan mihr, şems, kamer, mah, afitab kelimeleri alınmıştır. Bugün Telsim'in bir reklamında "cep to cep" ,Türkçe cepten cebe ifadesinin karşılığı olarak aynı özentiyle gereksiz yere daha çok

sözcük kullanılmış ve dildeki en az çaba kanunu da ihlal edilmiştir. Yusuf Yanç şu şiirde: Tanıtımın demo, sunucunun spiker /Gösteri adamının showmen /Radyo sunucusunun disk-jockey/ Hanım ağanın first lady olduğuna şaşırmanız var mı? Türk insanının özentide işi aşırılığa götürdüğünü ne güzel ifade etmiştir.

6)İnternet (Bilişim) Dili:"Kesinlikle bilişim Türkçesini geliştirmek zorundayız. Aksi hâlde bilişim lisanı bizi kaçınılmaz şekilde yabancı dilin tasallutuna razı hâle getirecektir. Bilişim dili tüm dünyada İngilizcedir. "(Y. Karakoyunlu, 2001 yılı TDK'den Sorumlu Devlet Bakanı)

Günümüz TDK Başkanı Ş. Halûk Akalın'ın bu konudaki çabaları takdire şayandır. Devlet kurumları sorumlularını ve bilim dallarının uzmanlarını TDK çatısı altında toplayarak, TDK'nin öncülüğünde, Türkçe terim türetme konusunda işbirliği yapma kararı almışlardır. Çağa ayak uydurmak için bilişimden yararlanmak kaçınılmaz olmuştur.

7)Türkçe Öğretiminde Plânlı Bir Sürekliliğin olmayışı: İlköğretim, ortaöğretim, (üniversiteye hazırlık) ve üniversitelerimize kadar olan aşamalarda Türkçe öğretiminde, plânlı, birbirinin devamı niteliğinde bir uygulama maalesef yoktur. Bundan ötürü gereksiz tekrarlara düşülmekte,bazı konular atlanmakta,bazı konularsa farklı aşamalarda farklı şekillerde verilmektedir. Örnek verecek olursak; "Ali koşarak geldi." cümlesi üniversiteye giriş sınavında bi(r)leşik cümle, üniversitede basit cümle, eğer kişi edebiyat öğretmeni olmuşsa öğrencilerine basit cümle olarak anlatacaktır. Başka bir örnek:"başöğretmen" sözcüğünü hecelerine "ba-şög-ret-men" şeklinde üniversite öğrencilerimin %90'ından fazlası ayıramamışlardır. Yani biz üniversiteye gönderdiğimiz seçme öğrencilerimize dahi sözcükleri hecelerine ayırmayı öğretememiştir. Dilekçe yazabilecek birikimden mahrum üniversite öğrencileriyle karşılaşmaktayım. Bu, utanılacak bir durumdur.

8)Terim Sorunu:M. Kemal,yazılarımızı ve konuşmalarımızı mümkünse Türkçe terimlerle ifade etmemizi tavsiye etmiştir. Kendileri her konuda olduğu gibi bu konuda da toplumuna örnek olmuştur. Hatta Atatürk'ün geometri terimleriyle ilgili bir de kitap yazdığı bilinmektedir. Bu kitapta müselle karşılığı üçgen, amalierbaa karşılığı eşkenar üçgen terimleri Atatürk tarafından Türk halkının hizmetine sunulmuştur.

Türkçede bugün terim kargaşası yaşanmaktadır. Bu durum kimilerine göre Türkçenin zenginliği olarak görülmektedir. Sıfat-fiil,ortaç,partisip eki; zarf-fiil,bağ-fiil,gerindiyum eki; sert,sedasız,ötümsüz,tonsuz ses gibi bir kavram en az üç ayrı şekilde adlandırılmaktadır.

9)Sadeleştirme: Öztürkçeleştirme çabaları:Türkçeye başka dillerden henüz girmiş, Türkçede herhangi bir değişime uğramamış,Türkçeyi kullanan insanların çoğunluğu tarafından benimsenmemiş, Türkçeleşmemiş sözcüklerin Türkçeden atılıp yerine Türkçeden türetilmiş sözcüklerin önerilmesi doğal bir çabadır. Uzun yıllar Türkçede kullanılan sözcüklerin, millileştirildiği hâlde, sırf alıntı diye Türkçeden atılması masum bir davranış olmasa gerektir. Yani akıl, hoca, imkân, ilim, duvar Mustafa gibi sözcükleri asırlardır kullanmışız;bu sözcükleri atıp yerine eğitilmiş insanların dahi bilmedikleri sözcükleri, zorla, kullanın demek abesle iştigaldir. Atatürk döneminde masumane başlayan sadeleştirme çabaları, sonraları, siyasî kavgaya dönüştürülmüştür. "Ben öteden beri hep bunu söyledim. Türkçenin Latinceleştirilmesi,Yunancalaştırılması gerektiğine inandığım içindir ki öztürkçeyi bırakmıyorum; bu toplumun çocuklarına Latinceyle Yunancanın gereğince belletileceği güne değin de bırakmayacağım. "demiştir N. Ataç. (Alkan, A. Turan(1997),"Türkçenin Son Rönesansı",Yatağına Kırgın Irmaklar,İstanbul, Ötüken Yay.).

Günümüzde insanımız computer yerine bilgisayar, internet yerine bilişim, metroseksüel erkek yerine bakımlı erkek terimlerini kullanmalıdır. Ancak zengin yerine varıl,fakir yerine yoksul,akıl yerine us ahlakî yerine etiksel sözcüklerini halka zorla dayatmak, hem insanî hem de ahlakî değildir. Yani uzun yıllar insanların benimseyip kullandığı kelimeleri atıp onun yerine halkın o zamana kadar hiç duymadığı kelimeleri dayatmak dile hizmet değildir. Daha en başta, insanlar bir yabancı kelimeyi benimsemeden halka onun Türkçe karşılığı sunulursa belki o zaman halk o sözcüğü daha kolay kabullenecektir.

10)Kitap Okuma Alışkanlığının Olmıyışı: Ne acıdır ki kutsal kitabını dahi okumayan bir toplumuz. İlahiyat Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin dahi %90'ı kutsal kitabımızın Türkçe açıklamasını okumamıştır; bırakınız roman, öykü,şiir kitabı okumalarını. Türkçemizle üretilmiş eserleri okumadan ve Türkçemizle yazı yazıp konuşmadan dilimizi gereği gibi öğrenmek mümkün olamaz.70 milyon nüfuslu Türkiye'de günlük 4,5 milyon ulusal gazete satılırken 13 milyonluk Yunanistan'da da 4,5 milyon gazete satılmaktadır. Bu durum Türkiye'deki okuma alışkanlığının kötü bir göstergesidir. Kitap, gazete, dergi okumayan bir toplumun dilinin inceliklerini ve güzelliklerini öğrenmiş olmasını beklemek aşırı iyimserlik olur herhâlde.

Edebî eserlerimiz güzel Türkçemizle güzelce yazılmış eserlerimizdir. Kendi diliyle yazılmış eserleri okuma zahmetinde bulunmamış bir toplum, kendi dilini kusursuz ve güzel kullanmasını beceremeyecektir. En fazla beş cümleden oluşan dilekçeyi yazmakta dahi zorlanan üniversite öğrencileriyle karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır. Türkçemizi sadece edebiyat öğretmenlerimiz değil, öğretmenlerimizin tümü iyi öğrenmeli ve de öğrencilerine iyi öğretmelidir.

"Bugün Türkiye'nin karşılaştığı dil meselesi, günlük dile girmiş kelimelerin tasfiyesi meselesi değil;ilköğretimden üniversiteye kadar ortak bir bilim dili meydana getirilmesi meselesidir."(M. Kaplan,Kültür ve Dil,Dergâh Yay.,s.174 ı

"Dil insanın evidir." (Heidegger)

KAYNAKÇA

- 1)Korkmaz,Zeynep ve Diğerleri(2001),Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri,Ankara,Yargı Yayınevi.
- 2)Doğan, İsmail(2000),Türk Dili, Rize, Akademi Yayınları.
- 3)Akalın,Ş. Halûk(2003), Türk Dili dergisi, S:624,s:767-778,TDK Yayınları.
- 4) İmlâ Kılavuzu(2005), Ankara,TDK Yayınları.
- 5)www.turkoloji.cu.edu.tr
- 6) www.turkischweb.com/Tuerkce